

タイ語の非現実モダリティマーカー

高橋清子

1. はじめに

非現実ムード *irrealis mood* は現実ムード *realis mood* と対立する概念である。屈折などの形態的標示によって両者を必ず区別しなければならない言語では、文法範疇としての非現実ムードと現実ムードの対立があると言ってよい。「ムード」とは、ある特定の値が必ず形態的あるいは統語的に標示されなければならない「時制」(過去、現在、未来)、「格」(主格、対格、与格など)、「人称」(1人称、2人称、3人称など)、「数」(単数、複数など)、「性」(男性、女性、中性など)といった概念と同様、文法範疇概念のひとつである。ひとつの文法範疇にはいくつかの決まった値があり、それらの値は互いに対立関係にある(その対立的パラダイムのあり方は個別言語ごとに異なる)。しかしタイ語のように非現実性・現実性の区別をマークすることが必須でない言語では、非現実性・現実性という概念は、文法範疇のムードではなく、他の機能的意味一般と大きく変わるところはない(そもそも文法範疇概念の値の特定化が義務的な言語にだけ文法範疇は存在する)。そうしたタイ語の非現実性を表す非必須マーカーを扱う本稿では、文法範疇概念を表す「ムード mood」という用語ではなく、モダル概念全般に適用可能な「モダリティ modality」という用語を用いることにする。非現実性を表す用語には、文法範疇の非現実ムードを表すときによく用いられる *irrealis* (あるいは印欧語の *subjunctive*) の他、*non-factivity* (Lyons 1977: 795)、*non-actual* (Chung & Timberlake 1985: 241)、*non-assertion* (Bybee et al. 1994: 239)、*irrealis-assertion* (being asserted with doubt, as hypotheses; being weekly asserted) (Givón 1982: 24; 1994: 268) などがあるが、本稿では便宜的に言語学用語としてもっとも定着している *irrealis* という用語を採用する。

非現実性とは具体的に何を意味するのか。尾上 (1999: 101) は「非現実事態」を「話者の現実世界に存在していない事態」すなわち「話者の立っている現実世界で話者が経験的に把握していない事態」と定義し、「推量、希求(意

志、命令、要請・願望)、未実現、可能性、妥当性、反語、仮想、一般化した事態」などを非現実事態の下位分類として挙げる。日本語の「未然形+ム」という形式は専らこれらの非現実事態を表す形式だったという。この概念は、Johnson (1981) が “the situation [...] being part of some projected course of events which has not yet been actualized”, “projected situations”, “hyphoththesized states of affair”, “non-historical facts”, “imminent action” (ibid.: 146, 157) といった言葉を使って説明した非現実の概念と一致する。Johnson は the existential status of situation (事態の存在性) を現実と非現実に分け、非現実の事態とは「ある人間(観察者)が現実に関与した事態であると認識していない事態」であると説明する。

本稿がタイ語の非現実モダリティマーカーとして想定しているのは、現代タイ語の *ǎ* とその起源語であろうと考えられている *ǎn* である(現代タイ語では *ǎn* は形式的な慣用表現以外には使われない)。文法化の度合いの高い *ǎ* は単独では生起しない(すなわち本動詞として機能することはない)。必ず動詞句の前に生起しその動詞句の表す事態の非現実性をマークする機能を持つ。ただし、非現実性の標示に特化した機能語であるとはいえ、あくまでも非必須マーカーであるので(文法範疇概念の値を特定化する必須マーカーとは異なり)その使用に文法的な制約はない。発話状況や文脈に基づいた話者の判断によって随意的に使用されたりされなかったりする。

ǎ の文法化については、すでに Diller (1988, 2001) が仮説を提示している。Diller (1988: 286) によると、*ǎ* の起源語は ‘intend, consider’ という意味の動詞 *ǎn* だという。彼は *ǎ* を非現実モダリティあるいは未来時制のマーカーとみなしているが、そうした機能語としての使用は 14 世紀半ばから見られるという。さらに Diller (2001: 158) は、*ǎ* の起源語である ‘desire, intend’ という意味の動詞 *ǎn* は原・汎タイ語 (Proto-Tai) では ‘recognize, know’ という意味を表していただろうと推測し、*ǎ* の文法化を漸進的文法化の典型例として紹介している。13 世紀末から 14 世紀半ばにかけては *ǎn* しか使われていなかったのが、15 世紀半ばから 16 世紀半ばになると *ǎ* のほうが圧倒的に多くなる。つまり *ǎn* と *ǎ* の使用頻度は 15 世紀頃から変化し、16 世紀に逆転したのである。Bybee et al. (1991: 32) が主張する未来時制マーカーの文法化経路になぞらえ、Diller (2001: 159) は *ǎ* の文法化経路を次のように想定する。

desire > intention > future > irrealis > (irrealis-complement formative)

筆者は上記の *จะ* の文法化についての仮説を自分なりに検証したいと考えている。本稿の目的は、通時的言語資料（13 世紀末から現代までの約 700 年間に刻まれたタイ語石碑文）から *จัก* と *จะ* の使用例を集め、今後取り組む予定の *จะ* の文法化に関する研究に資する基礎データを作成することにある。*จัก* や *จะ* を含む表現が生起するディスコース文脈を考察し、それらの表現の統語形式や意味機能がどのように歴史的に変遷したのかを概観することで、Diller の仮説の妥当性を検討していきたい。

2. 『石碑文集』 から拾った *จัก*、*จะ* を含む表現

タイ語の古い時代のディスコース資料はその多くが石碑文の形で残されている。タイで出版された『石碑文集』（本稿末の資料リストを参照）にはタイ国内およびその周辺で発見された石碑に刻まれた文章の原文およびその現代タイ語訳が収録されている。その第 1 巻、第 3 巻、第 4 巻、第 5 巻、第 6 巻第 1 号、第 6 巻第 2 号、第 7 巻にあったタイ語石碑文の中から *จัก* あるいは *จะ* を含む表現（現代タイ語訳）を拾った。以下にそのすべてを転記する。先頭に付された 3 つの数字は、1 つ目が石碑の登録番号を示し、2 つ目が第何面に書かれているかを示し（1 面しかない場合は 0）、3 つ目がその面の何行目に書かれているかを示す。

『石碑文集第 1 巻』

1-1-20	ใครจักใครตำช้าง ถ้ำ
1-1-21	ใครจักใครตำม้า ถ้ำ
	ใครจักใครตำเรือนตำทอง ถ้ำ
1-1-34	มันจักกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไว้
1-2-17	เมื่อจักเข้ามาเวียง เรียงกันแต่อรุญญิกพุ่มท่าหัวลาน
1-2-19	ใครจักมักเล่น เล่น
1-2-20	ใครจักมักหัว หัว
	ใครจักมักเลื่อน เลื่อน
1-2-23	เมืองสุโขทัยนี้ มีดั่งจักแตก
1-4-16	หาคนจักเสมอมิได้

- 2-1-20 ...จักกนม...
- 2-1-43 บกิดเค้นจักให้แก่ท่าน...
- 2-1-64 ...จักแลกหมอนแพรแทน
- 2-2-8 ใครใจจักให้เป็นธรรมบุรา
- 2-2-23 เมื่อจักสหายปูนในกลางป่า...
- 2-2-25 ...กุแลยังจักได้ตรัสแก่สรพญเตญาณเป็นพระพุทธรังว่าไซริ จังให้พบปูน...
- 2-2-58 ปาฏิหาริย์แต่แดดอุ้งแสงสองชั้นฉายจักใกล้เที่ยง
- 2-2-61 กุโยธานให้ชีวิตชาวจักสท่าศาสนาในลังกาที่ป
จักฟังคำพระเป็นเจ้าทุกอันแล
- 2-2-81 เพื่อจักให้สำแดงแก่นทั้งหลายให้ไปช่วยยอธรรมในลังกาที่ปเป็นมหาฤทธอันใหญ่
- 3-1-26 ผิจักนับด้วยปี ได้พันเก้าร้อยสี่สิบหกปี
- 3-1-27 ผิจักนับด้วยเดือน ได้ยิบหมื่นสี่พันหกสิบเดือน
- 3-1-29 ผิจักนับด้วยวัน ได้เจ็ดแสนหมื่นสี่ร้อยหกสิบแปดวัน
- 3-1-32 ผิมคณถามศาสนาพระเป็นเจ้ายังเท่าใดจักสิ้นอัน ให้แก้วดังนี้
- 3-1-35 อันว่าพระปฏิภาไตรนี้จักหายแล
หากนจักรู้แท้แลมิได้เลย
- 3-1-39 พระปฏิฐานแลพระยมก กิจักหายเมื่อนั้นแล
- 3-1-42 อันว่าฝูงจักทรงผ้าจีวรหามิได้เลย
- 3-1-44 อันว่าจักรู้จักผ้าจีวร
จักรู้จักสมณะน้อยหนึ่งหามิได้เลย
- 3-1-46 เมื่อปีอันจักสิ้นศาสนาพระพุทธรเป็นเจ้าที่สุดทั้งหลายอัน
- 3-1-50 แล้วจึงจักเหาะไปอยู่ในต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่พระพุทธรเป็นเจ้าตรัสแก่สรพญเตญาณ
เป็นพระพุทธรเมื่อก่อนอัน
- 3-1-52 จึงจักกาลไฟไหม้พระธาตุทั้งอันสิ้นแล
- 3-1-54 เปลวพุ่งขึ้นคงพรหมโลกศาสนาพระพุทธรจักสิ้นในวันดังกล่าวอันแล
- 3-1-55 แต่เนิ่นเมื่อหน้า ฝูงคนอันจักรับธรรมมหามิได้หลายเลย
ย่อมจักกระทำบาปกรรม
- 3-1-56 แลจักเอาตนไปเกิดในนรกไซริ
- 3-1-58 ชาวเราบัดนี้มีบุญหนักหนา จึงจักได้มาเกิดทันศาสนาพระเป็นเจ้าไซริ
- 3-1-61 ผิผู้ใดได้ปรารถนาด้วยใจศรัทธาตั้งอัน ชื่อจักปรารถนาไปเกิดในเมืองฟ้า...
- 3-1-77 ดาวไซริจักเป็น...จักกลมจักไฟจัก...ม
- 3-1-78 จักเป็น...ปากดัง...ขึ้นจักดู...
- 3-2-41 ผิว่าต่างบ้านต่างเมืองก็จักมาฟังมาอังตน...

- 5-1-25 และ**จัก**ให้ถึงที่ล้มที่ตายดังอันกิติ บ่หอมฆ่าหอมดีสกลาบ
 5-1-29 ชื่อ**จัก**นับก็แลมีถ้วน
 5-1-31 เพื่อ**จัก**...จึงเป็นพระพระพุทธ
 5-1-32 จ้ง**จัก**เอาฝูงสัตว์ทั้งหลายข้ามสงสารทุกข์นี้
 5-1-34 อย่าว่า **จัก**ฆ่าผู้ฆ่าคนเลย
 5-3-5 ผี**จัก**เปรียบไปดูหนทางนั้นงามดังหนทางในเมืองฟ้า
 5-3-18 **จัก**นับก็แลมีถ้วน
 5-3-20 ลูก...มาช่วย**จัก**นับแลมิได้
 5-3-21 **จัก**นับก็แลมีถ้วน
 5-3-37 เมื่อ**จัก**...ศีลนั้น
 5-3-39 จึง**จัก**ยืนยอมมือนบพระพุทธรูปทองนบทั้งพระปิฎกไตร...
 5-3-42 จึง**จัก**อธิษฐานว่าดังนี้ด้วย
 7-4-4 ในชั่วหน้าไซ้ **จัก**ได้ไปในรณนั้นสักอัน
 7-4-8 แต่เมื่อหน้าว่าไซ้ ย่อม**จัก**ถึงแก่...อันตรายแล
 7-4-17 ในปีเถาะปีหนไทยกัศเมา**จัก**อมริดลัญญาเมื่อนั้นแล
 7-4-23 ต่างคนต่าง**จัก**...
 8-1-20 เมื่อที่แล้วก็**จัก**ได้...เป็นสมบัตินั้นแล
 8-1-25 อันว่าสมบัติทั้งสามอันนี้...**จัก**ได้แลมืออย่าเลย
 8-2-23 พอดังอิน**จัก**หลมอันไซ้
 9-1-23 และเรา**จัก**ไว้อาวาสธรรมารณอันมี...แก่ผู้ใดควรเป็น
 9-2-4 มหาสมณเถร **จัก**ไครมา...นหนึ่ง
 9-2-5 **จัก**ไครมานบมาเห็นเราบ้าง
 10-2-14 ลา...ห้าหมื่นเฝ้าพระ**จัก**...
 10-2-20 ท่านเจ้าพันกระทำเพื่อจะ ยังโพธิสัตว์ไซ้

『石碑文集第3卷』

- 38-1-12 **จัก**ไครขัดพระราชสีมานี้ตั้งมนษยธรรม
 38-1-22 ...เลยว่าท่าน**จัก**...ด้วยในขนาดในราชศาสตร์ธรรมศาสตร์แล
 38-1-23 และท่าน**จัก**ทอดลินไหม ดุจดั่งขโมยอันลักคนท่านและ ไปทันเอาออกจากเมืองนั้นแล
 38-1-32 ...เมือง...**จัก**ยังคับให้เจ้าข้านั้นภัยอันกลัวพระ...
 38-1-35 ท่าน**จัก**ให้ไหมแลวันแลหมื่นพันไปจึ่งถึงหัววัน
 38-1-37 ท่าน**จัก**ทอดลินไหมแก่มนผู้หนึ่ง
 38-1-39 ...ท่าน**จัก**ไหมตนชูท่านโดยศักดิ์
 38-1-40 ในบ้านผู้**จัก**กล่าวนี้แล

- 38-2-1 ผีผู้ขอยขโมย**จัก**ไปและได้ด้วยขโมยผู้นั้นไซ้
- 38-2-9 ท่าน**จัก**ให้โทษตั้งขนาดผู้ลักและขนาดอ้าลัก อันมีในพระราชศาสตร์ตั้งฎาไซ้
ท่าน**จัก**เอาโทษโดยนั้นแล
- 38-2-20 ท่าน**จัก**ให้โทษจตุลัถยา
- 38-2-21 และท่าน**จัก**ให้ใช้จูงลิ้นหนีลิ้นตั้งท่าน**จัก**ไหมขโมยนั้น
ท่าน**จัก**ทอดให้ใช้ลิ้นจ้าง
- 38-2-22 และ**จัก**ไหมตนขุมันโดยคักตียศ
และเพื่อฤา **จัก**ให้ตั้งอัน
- 38-2-23 และตนจะส่งไปให้โดยประสงคฺลิ้นชื่อฤากิตี
- 38-2-24 ท่าน**จัก**ให้พันอาชญาท่านตั้งอัน
- 38-2-50 คือว่าพระราชกักต**จัก**ขอยห้อมบ้านห้อมเมืองแก่...
- 38-2-51 อันท่านเจ้าไทย**จัก**มักให้ผิดและไหมแก่...
- 40-0-7 อนึ่ง เพลาเมื่อใดสมเด็จพระยา**จัก**ใครใจมาไหว้สมเด็จพระมหาธาตุกิตี
- 46-0-9 จึง**จัก**ให้นิมนต์ตนสมเด็จพระมหาศรีกิริติเจ้าแห่งพุทธางกูรตรุณพื้นโลกผ่องอุริยะจาก
สถานสถิระ
- 46-0-12 **จัก**ถวายอัญชลีน้อมนตนมัสการค่านับ
- 49-0-5 ว่าจะสร้างอารามถวายพระราชกุศลแก่พ่ออยู่หัวเจ้า
- 49-0-10 จะนิมนต์พระมหาเถรเจ้าไปเอาพรรษาในที่นั้น
- 49-0-12 และจะให้พระมหาเถรเจ้ามาอยู่เอาพรรษาในที่
- 62-1-18 และผู้ใด**จัก**จมไปในจตุรบายนรกไซ้
- 62-1-21 วันท่านเป็นเจ้า**จัก**ถึงวันนั้น
- 62-1-38 **จัก**...ธ...ชน
- 62-2-2 จลองรองดินภายใต้ให้ไปกล่าวพิจารณาการอัน**จัก**กระทำพระนั้น
- 62-2-13 เมื่อ**จัก**ไกลรุ่ง
- 62-2-29 ผี**จัก**อุปมาไปตั้งมหาไพชยนต์ปราสาทนั้นตายแล
- 64-1-12 ผี**จัก**มีอิทธิริพยานไฉว่า เรามักมากท่านให้มาก เรามักน้อยท่านให้น้อย
- 65-0-11 ท้าว**จัก**ปราดนาเป็นพระพุทฺธตนหนึ่ง
- 65-0-12 ในกาลอัน**จัก**มาภายหลังหน้า
- 67-1-16 เพื่อ**จัก**ให้อารามอันมีนั้นต่อเท่าศาสนาพระเจ้าห้าพันปี
- 68-1-11 เมื่อจะตายมันหยาดน้ำไว้ขำมัน
- 71-2-10 ใคร**จัก**เปรียบได้ทุกกำเนิดเป็นดุจกลีบพฤษภแก่สกลชนเทพคณา
- 71-2-13 บควร**จัก**กลณนา
- 74-1-5 ยามแดร **จัก**ไกลเที่ยงวัน

- 76-1-21   **จัก**ไผแก่นัย
- 81-0-4   ราชทัณฑ์อันหนักนัก คือ**จัก**ถึงแก่นนี้แท้จริงแล
- 81-0-6   ให้เป็นที่อยู่ศัลบาล ยัง**จัก**รักษาปานนั้น
- 81-0-8   ทัณฑ์อันหนักนัก คือ**จัก**ถึงแก่นนี้แท้จริงแล
- 81-0-10   ให้เป็นที่อยู่ศัลบาล ยัง**จัก**รักษาปานนั้น
- 81-0-13   ให้เป็นที่อยู่ศัลบาล ยัง**จัก**รักษาปานนั้น
- 83-1-5   เรบจง**จัก**ให้บังเกิดมีเลย
- 83-1-7   และเราได้รู้เราก**ิ**จักขอยนำเราให้มีสุขชูประการ
- 84-1-2   เรา**จะ**สั่งไว้แก่เขาแก่พี่เรา
- 『石碑文集第4卷』
- 40-2-17   แม้**จะ**ว่าสวรูปล่วงอุดมไซ้เป็นปรากฏรู้ทุก...
- 40-2-21   ท่านจึง**จัก**ด่ากลแผน...อันนี้
- 86-1-6   แล้ว**จะ**ตั้งตั้งกราชมลเกณฑ์ ปี เดือน วัน คินฤกษ์พานาที่ ดิถี ศุภมหรดี
- 86-1-9   **จัก**เอาราชการบมิได้
- 86-1-18   มีศรัทธา**จะ**ใครสร้างอาราม
- 86-2-21   **จะ**มาภายพวงหน้าโพ้น
- 86-2-22   และ**จะ**เอาสัตว์ทั้งหลายข้ามพ้นจากโอฆสงสาร
- 86-2-27   เพราะเจ้าไทย**จะ**เอาสัตว์ทั้งหลายเข้าสู่นิพพาน
- 86-2-30   ปลุกไม้ไผ่รอบต้นตาลลอน ไม้สาละสรรพทุกอัน **จะ**พรรณนาบมิได้เลย
- 88-0-7   เพื่อ**จัก**ให้ขัดศานาพระพุทธเจ้าให้รุ่งเรืองเมื่อนำ
- 88-0-12   **จัก**ดูชาวเจ้าสมณพราหมณ์พระจารย์ตนเป็นสรมุตสุภาพรสิกขากามแท้
- 88-0-14   ก็ให้แจ้งฝูงใดเป็นโจรสล่ง **จัก**ให้ศึก
- 88-0-26   หาก**จัก**ไปใหม่ในนรก...
- 88-0-28   หากโทษ...ลงได้มีอัน**จัก**ไป...
- 91-0-16   **จะ**ไปสู่อบายทุกข์เสียเปล่า
- 92-0-6   แลให้สั่งทหารพลาญชีวิตอาบคคลซึ่งคิดอ่าน**จะ**ชักย้าย**จะ**ฉ้อเอาข้าของพระไปและ**จะ**ให้พ้นจากข้าพระ
- 92-0-9   ซึ่ง**จะ**ฉ้อข้าของพระไปแล้วนั้น
- 94-0-2   **จัก**มักเลือกสัตว์ออกจากสงสารไซ้
- 95-0-12   จึง**จัก**กระทำมหัจฉันอุกฤษฏ์หน้าท่านกับเจ้าสงฆ์ทั้งหลาย
- 95-0-15   แล้ว**จะ**ถึง**จะ**ตาย
- 95-0-18   **จัก**ทดลองถือดอกไม้เงินไม้ทองได้๕ดวง
- 95-0-20   ผู้เป็นผิวจึง**จัก**ตายจาก

- 95-0-21 แล้วจึง**จัก**กระทำพระพุทธรูปปรุกระศรมหาโพธิ์
- 98-0-31 อันตนได้เพื่อ**จะ**ไว้เป็นเสบียงอันอุดมขสมบัติทั้งสามแห่ง
- 99-0-7 จึง**จัก**หื้อบ้านหื้อหมากหื้อนาข้าว ค่า๙๐๐๐เป์
- 102-1-17 ...**จัก**ใคร่กระทำพระพิหารสถานพระพุทธรูปเจ้าจุง...
- 106-1-7 เพื่อ**จัก**ใคร่ข้ามจากสงสาร เมื่อเนียรพานที่มั่น
- 106-1-32 พนมร่าเฟิงอัน**จัก**เป็นบุญคุณ
- 108-0-3 ผิ**จัก**กล่นาแต่อันพัน ไปแล้ว สองพันสี่สิบห้า
- 115-0-10 ทรพย์เงินทองอยู่ใต้ฐานพระปฏิมากรเจ้า**จะ**อยู่นั้น
- 115-0-11 ห้ามไม่ให้ผู้ใด**จะ**ปรารถนาเอาเงินทองนั้น
- 115-0-13 ท่านผู้นั้น**จะ**ไปรื้อสิ่งสรรคมา
- 『石碑文集第 5 卷』
- กัญจนชัยเขตตาก (แผ่นที่ 68)-0-3 ผิ**จัก**ยกขึ้นบมิได้กายลน
- 『石碑文集第 6 卷第 1 号』
- 131-0-29 ไซ้พระไทย**จะ**ปรารถนาสมบัติบรมจักรจุลจักรท้าวพญาสามลราช
แลสมบัติอินทพรหมหามีได้ตั้งพระไทยหมายมั่น
พระบรมโพธิญาณในอนาคตกาล**จะ**รื้อสัตว์ให้พ้นจากสงสารทุกข์
- 136-0-4 เรา**จะ**ประพฤตฺสัจธรรมทำบุญรักษาศิลตั้งจิตร์ปรารถนาพระนิพานธรรม
- 136-0-5 **จะ**ได้เป้นกังวลด้วยการซึ่งจะบำรุงกายแลกิจที่จะบริโภคนั้นหามีได้
- 136-0-7 แต่เมื่อนายกเฝ้าตัวนั้น**จะ**ได้บอกกล่าวแก่ญาติมิตรผู้ใดผู้หนึ่งให้รู้หามีได้
- 137-0-12 กระทำเพน พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ไว้ในพระพุทธสาสนาเพื่อประโยชน์จะแล
เอาพระนิพพาน
ให้สำเร็จ
- 137-0-13 แล้ว**จะ**ได้เป้นที่ไหว้ที่บูชาแก่เทพามะนุษย์
- 137-0-14 สรรพสัตว์ทั้งปวงแล้ว**จะ**ให้เป็นทีเล่าเรียนพระประริยัติธรรมวิปิตนารธรรม
- 137-0-15 ซึ่งมีศรัทธาแล้ว**จะ**ได้เป้นที่ทำบุญให้ทาน
- 138-0-6 พระหฤทัยตั้งหวัง**จะ**เกิดกันกำลังซึ่งสิ่งสรรพอะพะวันตะราย
อัน**จะ**เกิดแก่ไฟฟ้าประชากรให้ราษฎรอยู่เย็นเป้นสุข
- 138-0-7 เพื่อ**จะ**มิให้หมู่ประจามีตรเข้ามาย่ำยีพระบวรพุทธสาสนา
แล**จะ**มิให้มีภัยแก่สมณะพราหมณ์อะนาปะราชราษฎรในแคว้นแคว้นแดนพระราช
อาณาจักรได้
- 138-0-8 เปนที่สมควร**จะ**สถาปะนาพระมะหาเจติยะถานันจนุพระบรมธาตุไว้
หวัง**จะ**ให้เป็นทีไหว้สะการบูชาแก่นานาประเทศ
- 138-0-9 อันมาสู่พระบรมโพธิสมภารเป้นการพระราชกุศลโกษฐานสืบไปกว่าจะสิ้นกัลปะสาณ

- 138-0-18   ปลงพระไทยแต่จะให้สำเร็จ
- 138-0-19   แก่พระสรพรพญโพธิญาณจะรื้อชนลัตัวให้พ้นจากสงสารทุกข์
- 138-0-25   จะได้ตริตรงกระทำการกุศล
- 139-0-7   จะได้ไปมนัศการอะนโมทนาส่วนกุศล
- 139-0-10   จึงคอยไปเที่ยวตามอภัยไสยก็จะได้ผลานิสงฆ์อะนโมทนาส่วนกุศล
- 139-0-11   จะนับมากกว่ามาก ทาจะไปกิจจนย่างทั่วทั่วไป
- 139-0-12   กุศลก็ได้ทุกๆทั่วทั่วจนจะถึงเข้าเนรมิตการ
- 140-0-6   บันดาที่จะได้ไปมานมิตการพระพุทธรูปมานี้
- 140-0-7   แล้วจะได้อนโมทนาส่วนกุศล
- 140-0-8   ก็จะได้ผลานิสงฆ์แต่ก่อนบุญอันสำเร็จในเขตรอนพิเสศ
- 140-0-9   เปนอนณอนันต์นั้นจะนับจะประมาณมิได้
- ตั้งแต่คิดว่าจะไปแล้วอย่างทั่วทั่วไปกุศลก็จะได้ทุกๆทั่วเจริญขึ้นจนจะถึงเข้าเนรมิตการ
- 140-0-10   เมื่อได้บูชามนัศการแล้วผลานิสงฆ์แห่งกุศลก็จะเปนนอดยิ่งวิเสศประเสริฐนัก
- 140-0-11   การจะเป็นดังนี้หามิได้เลยทีเดียว
- 140-0-12   ถ้าสงไสยคิดจะชดก็จะเหนื่อยแรงเสียบาปเสียเปล่าเปนนั่นคง
- หวังพระเหตุที่จะให้เป็นทีบูชาของเทพดา มนุษย์แลพระภิกษุสงฆ์สามเณรลัปฐทั้งปวง
- 140-0-30   ยังจะลงประดิษฐานอยู่ ถ้าจะชำระชดโถมทำลายหายหักไปเสียแล้วประการใด
- 140-0-32   จึงได้ทำไว้เปนนั่นแต่แทนปูน ไม่สู้งามดีแลจะไม่ถาวรยั่งยืนนาน
- 140-0-33   ครั้นจะประดับประดาให้ประณีตมากไป ก็เป็นของอยู่ไกลเปลี่ยนนัก ไม่มีผู้ใดรักษา
- 143-0-9   ไททรงเมืองก่อกำแพงขึ้นไว้จะได้เป็นชนพระณคร
- 143-0-10   เขียนแพชเขียนขึ้นมั่นคงไว้แห่งหนึ่งแล้วจะได้ป้องกันสมณชีพุทธมอณาประชาราษฎร
- 143-0-11   พระพุทธานจะได้อารทอนหาพรพระราชา
- 144-0-2   หามิอันใดที่จำบังรูปพระปติมากอนโม
- 144-0-5   หามิผู้ใดที่จะปาสังษาระณะไมทราบพระอาจารย์กับทนายตัวว่าดจันกับข้า
- 147-0-1   แต่ว่าอยู่ไกลคนจะไปยาก ด้วยว่าทางที่จะไปนั้นเกรงก็มีอ้อมก็มี
- 148-0-1   แต่ว่าจะไปให้ถึงฝั่งนั้นยาก
- 148-0-2   ยากที่จะหว่ายข้ามให้ถึงฝั่งได้
- จึงมีบุรุษหนึ่งฉลาดในการที่จะแต่งเรือ
- ได้มีความเอนดูแก่หมุดจะให้ข้ามถึงฝั่งสำราญ
- 149-0-2   ไม่มีอุบายที่จะหาเงินทองเลี้ยงชีวิต
- 149-0-4   แล้วประทานธรรมเทศนาข้อปฏิบัติเป็นอุบายที่จะให้สัตว์นั้นพ้นจากสงสารวัฏ
- 153-0-4   พระองค์เป็นพนักงานจะรักษาให้หายได้
- 157-0-4   รถเปรียบเหมือนข้อสัมมาปฏิบัติ อันจะนำสรรพสัตว์ไปสู่ถิ่นที่เกษมจากโยคธรรม

神田外語大学紀要 第 19 号

- 158-0-4   จึงเที่ยวดูหาที่ไชยกุมให้ล่มควน **ที่จะตั้งป้อมแลปรการเมือง**
เห็นที่เนินงเปนที่ไชยพุมควน**จะสร้างเปนเมือง**
- 160-0-1   เราผู้มีพินินาน ชำนานในอุปเทษ วิเสศในคติโลกคิธรรมสรรพจะรอบรู้ทุกสิ่ง ปัญญา
ยิ่งทุกอย่าง
ถึง**จะ**ไปพรางวางชมทรัพย์
- 160-0-2   **จะถูก**กลับฉันใดก็ดี ถึง**จะมี**ก็แข็งแรง ถึง**จะหา**ไม่ก็รู้
- 160-0-5   ไพล่**จะ**เผาผลาญ ยมพาล**จะ**ทำโทษ พระ**จะ**โปรดก็บอได้
- 160-0-11   สัปรุขผู้มีสทาช่วยซ่อมแซมอย่าให้ฝานึงหลังคาแตกร้าวชำรุด**จะ**ได้ถาวรไปห้าพันปี
- 162-0-6   **จะ**ขอบุรณะปฏิสังขรณ์สืบต่อไป ขอบัญญาบารมีมหาบพิตรเป็นที่พึ่ง
สร้างไว้สำหรับพระพุทธศาสนา กว**จะ**ถ้วนห้าพัน...
- 162-0-7   **จะ**ขอปัญญาสืบต่อไปในพายุภาคหน้า
- 168-0-3   แลใครๆทั้งปวงที่มาถึงที่นี่ **ถ้าจะ**อยู่ในที่นี้ให้ทราบว่
- 168-0-7   ควที่พระสงฆสามเณรที่อยู่ในพระอาราม**นี้**จะปรพตตาม
- 168-0-11   แล้ว**จะ**ขึ้น ไปบนพระตำหนักนั้น อย่าเลยทีเดียวห้ามเปนอันขาด
- 174-0-2   ถ้าใครไม่เชื่อ ก็**จะ**ว่าข้าพระเจ้าปด ถึง**จะ**ว่าอย่างนั้นก็ตามแต่**จะ**ว่
- 174-0-3   แต่เห่นว่เกลือก**จะ**เปนคุณเปนประโยชน์
- 174-0-5   ถึง**จะ**ไม่เกรงครัดนักก็ดี
- 174-0-8   ถึง**จะ**ทำการกระทั้งกระทอก
- 174-0-9   เอาะสุด้อออก **ถ้าจะ**จูบ**จะ**กอดลงเกินข้างในข้างนอกอย่างไรก็ดี
- 174-0-10   ให้วิตักไปว่าใคร**จะ**มาอยู่ข้างน่าจะเห่นที่เปนทางที่
แล้ว**จะ**ทำเล่นตามความปรารถนาตามประสาเถ่นๆว่ดๆระยำมั่ง
- 176-0-8   ทรงพระราชดำริ**จะ**ให้เริ่มมหรรมการฉลองในเดือน๓ข้างขึ้น
- 178-0-5   การ**จะ**เปนที่ชื่นชมยินดี
- 179-0-8   เรื่องต้นเดิม**ที่****จะ**ทรงพระปรารภสร้างพระพุทธรูปนี้
- 179-0-12   การ**จะ**ยุบหลอมไปซื้อจ่ายเปนอาณานิประโยชน์
- 179-0-16   ควที่อ้ายผู้ร้าย**จะ**ลักพระพุทธรูปองค์นั้น ไปก็พเอนให้แคล้วคลาดถึงสองครั้งทั้งผู้ที่ขุดได้
- 179-0-23   การ**จะ**มีสิ่งซึ่งเปนที่สำคัญสำหรับเปนที่ระถูกลีบไป
- 179-0-34   ผู้ซึ่งมาถึงตำบลนี้ได้เห่นพระพุทธรูปนี้วันตราย
จะได้รูกถึงพระเดช พระคุณ พระเกียรติยศ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัวสืบไป
- 180-0-9   **ถ้าจะ**เรียกให้ต้องตามพระนามว่
- 180-0-17   **ใน****จะ**มีพระราชหฤไทยเลื่อมใสนับถือศาสนาอื่นนอกจากพระพุทธศาสนานั้นหา**ได้**
- 180-0-18   พระราชดำริในพระราชประสงค์ **จะ**ทรงบูชาพระพุทธศาสนาด้วยของแปลกประหลาดเล
เพื่อ**จะ**ให้อาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงชมเล่นเปนของประหลาด

180-0-19	มีโรงที่ทำบุญถาจะเรียกว่าการเปรียญหลังหนึ่ง
180-0-23	เพื่อให้ราษฎรชาวนาจะได้ขานมัตการตั้งสัตยาธิฐานขอฝนในต้นฤดูทำนา
183-0-10	จัดการตั้งพระราชพิธีที่จะหล่อพระพุทธรูปขึ้นใหม่
186-0-8	ถวจะตั้งตรงทิศนา ทิศหลัง พระอุโบสถ
186-0-9	ต่อเวลามีผู้ต้องการจะอธิษฐานบูชา
	จะเชิญมาตั้งตามทิศบนเตียงตั้งถาอาสนอันใดก็ได้
186-0-11	สำหรับพระสงฆ์สามเณรในพระอารามนี้จะได้เล่นเรียนพระปริยัติธรรม
	ซึ่งจะมาอยู่ในพระอารามนี้รูป
186-0-21	บ้านที่จะได้เป็นอุปการโพนโธ
186-0-22	อดหนั้นให้ได้ชองโอกาสเพื่อจะแสดงบันลือถึงที่สุดสังสารทุกข์โดยง่าย โดยเร็ว
	ความทุกข์ทั้งปวงจะดับสนิท
	ซึ่งเป็นเหตุจะได้เห็นข้าอยู่ในสังสารทุกข์ จงอย่าได้มี
	ถึงจะมีบ้างก็ให้พลันอันตรายหายโดยเร็วเทอญ
187-0-4	ถาซึ่งจะมาแต่จตุรทิศทั้งสี่สืบไปภายหน้า
187-0-7	ข้าพเจ้าคิดจะใคร่สร้างเป็นพระอารามน้อยๆ
187-0-11	ด้วยมีความประสงค์จะบูชาพระพุทธรูปศาสนา
187-0-12	เพื่อจะให้อาณาประชาราษฎรทั้งปวงชมเล่น
187-0-13	ไซจะนิยมยินดีเลื่อมใสทิสานอันนอกจากพระพุทธรูปศาสนานี้หันมาได้
187-0-30	ถาซึ่งจะมาแต่จตุรทิศทั้งสี่
188-0-19	เมื่อวันซึ่งจะได้ตรัสก่อนตรัสสัมโพธิญาณนำดักยาว๔นิ้ว๓กระเบียด สูง๑๒นิ้วทั้งถาน
188-0-30	ถวจะมีสิ่งสำหรับระฤกถึงพระเกียรติยศอยู่ในเกาะบางปิ่นนี้
189-0-8	ซึ่งอยู่ในพระอารามนี้ ถาซึ่งจะมาแต่จตุรทิศทั้งสี่
189-0-11	ด้วยมีพระราชประสงค์จะให้เป็นพระอารามสำหรับพระราชวัง
189-0-17	ซึ่งมาแล้วแล้งจะมาแต่จตุรทิศทั้งสี่ในภายหน้าได้อาไศยกระทำสังฆกรรมน้อยใหญ่
190-0-2	สังเขตเวลาพระสงฆ์จะลงสวดมนต์ในโบสถ์
190-0-4	ซึ่งเป็นวันพระสงฆ์จะทำอุโบสถกรรม
190-0-6	ถาเวลาบ่ายเมื่อจะมีเทศอิกคราวหนึ่ง
190-0-7	ตามที่จะว่าต่อไปข้างล่างนี้
190-0-8	ผู้ที่จะติระม้ง ให้ฟังกำหนดว่า ถ้าจะติระม้งเวลาพระสงฆ์จะลงสวดมนต์ เข้ากิตติยณคําก็ดี
190-0-9	ให้ชักระม้งเตือนเสียดคราวหนึ่ง ก่อนนำเวลาที่ลงสวดมนต์ครั้งชั่วโมง
190-0-11	ซึ่งพระสงฆ์จะสวดปาฏิโมกข์
190-0-12	ถ้าจะชักเวลาจวนรุ่งแลเวลาพระอาทิตย์ตกให้ชักเป็นระยะ๓คราวทั้งเวลา
190-0-14	ใบใหญ่จะชักในวันธรรมสวณะเวลา เช้า บ่าย ให้ชักเตือนล่วงหน้าคราวหนึ่ง

- 190-0-18 ถ้าวณไม่พอชกทั้ง๓ใบ จะชกแต่ใบใหญ่เหมือนวันธรรมสวณะทั้งเวลา เช้า ค่ำ ก็ได้
『石碑文集第 6 卷第 2 号』
- 191-0-14 จะทำบุญแล้ว
- 191-0-15 จะพูดเท็จให้เป็นบาปทำไม
ด้วยสำคัญว่าจะได้ทองเงินของมีราคาละ
- 191-0-16 เพื่อจะได้จำเรียกกุศลราศีเทอมๆ
- 191-0-24 จะได้ทรงปฏิญาณว่า
- 191-0-27 บันดาที่จะได้เป็นอุปการูปนิตไสยอุดหนุนให้ได้ของโอกาส
เพื่อจะแสดงถึงที่สวดสังสารทุกข์ทั้งปวงโดยเร็วโดยง่าย
- 191-0-28 ความทุกข์ทั้งปวงจะดับด้วยประการใดของได้ตั้งนั้น
สรรพวิบัติทั้งปวง ซึ่งเป็นเหตุจะให้เนิ่นช้าอยู่ในสังสารทุกข์จงอย่าได้มี
ถึงจะมีบ้างก็ให้พลอันอันตรายหายเทอม
- 191-0-29
- 192-0-7 ถ้าวณเล่าเรียนว่า
- 192-0-8 จ้าวตั้งนั้นก็
- 192-0-10 เหนจะได้มาแต่ในแผ่นดินมัจฉิมประเทศคราวเดียวกันกับพระบรมธาตุ
- 192-0-11 เพื่อจะให้เป็นประโยชน์แก่นมนุษย์ทั้งหลายต่อไปภายนา
- 192-0-12 ถ้าวณแปลเอาความก็ได้ทั้งสองอย่าง
- 192-0-13 เป็นของโบราณ ไม่ควรจะนับถือ
จ้าวที่จริงที่แท้คนโบราณท่านใกล้เคียงต่อพระพุทธเจ้าแล
- 192-0-14 ควรที่ท่านทั้งหลายจะเล่าเรียนให้จำไว้จะได้สวดมนต์ภาวนา
จะมีอาณิสสงฆ์คุณในประจวบถ้วนนาคตเป็นบุญเป็นกุศลมาก
- 192-0-17 ถ้าวณอธิบายว่า
- 192-0-19 จะตัดให้เห่นเป็นสองส่วน
- 192-0-21 ถ้าวณผู้ใดจะใคร่ทราบพระคาถาพระปฏิจจนมุปบาท จงดูเอาในที่นี้เทอมๆ
- 193-0-7 จะทำบุญให้ทานก็ยกไป
- 193-0-9 มีความปราฐานจะได้พระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกายนั้นมา
แล้วจะให้สมประสงค์ท่านทั้งหลายชายหญิงทั้งปวงถือชอบใจดังว่าแล้วนั้นด้วย
- 193-0-11 การจะปลูกสร้างขึ้นใหม่ด้วย
จึงได้คิดจะทำเจดีย์ฐานแลธรรมสภาแลวิหาร
- 193-0-13 ไม่ควรที่จะยกเอามาถวายเฉพาะเป็นของพระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกายเป็นที่พิเศษได้
เห่นว่าจะเป็นการทำให้เสียประโยชน์แผ่นดินไป
- 193-0-19 เพื่อว่าในที่กำหนดไว้จะสร้างพระเจดีย์
- 193-0-20 แลที่ตั้งพระปฏิมากร เนื้อที่เท่าใด พระเจดีย์แลขุกระชัรบจะไดตั้งลงที่เท่าใด

- 193-0-23 ชุกระซีแทนพระพุทธรูปจะได้ตั้งลงที่เท่านั้น
 ก็ผู้จะได้อยู่ได้บริโภคนั้นต่อไปนั้น
 193-0-26 จะอยู่ในที่นี่ไม่ได้
 193-0-27 ใครจะใคร่จําคิลภาวนา ก็จงมาจําคิลภาวนาตามควร
 193-0-28 ถ้ายืนยังคงซีพอย ก็ขอสาหัสสร้างทำพระเจดีย์
 193-0-29 จนบริบูรณ์ทุกอย่างเต็มตามประโยชน์ที่พระสงฆ์จะบริโภคอย่าไสรย
 193-0-30 ถ้าพระเจ้าแผ่นดินในอนาคตไม่โปรดจะต้องประสงฆ์ที่นี้ใช้ในราชการแผ่นดิน
 193-0-32 ซึ่งการจะเอาที่นี้เป็นที่หลวงใช้ในราชการได้
 ถ้าจะโปรดให้แผ่นดินที่อยู่พระสงฆ์พวกอื่นเหล่านี้ก็เหมือนกัน
 193-0-33 จึงจะเปลี่ยนให้พระสงฆ์พวกอื่นหม้ออื่นอยู่ได้
 193-0-34 ก็จะเป็นปัสัยหาอาหารอดทนทานไป
 193-0-48 จะห้ามบุญให้ทานก็ยากไป
 193-0-50 มีความปราฐานจะได้พระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกายนั้นมา
 193-0-52 การจะปลูกสร้างขึ้นใหม่ด้วย
 193-0-54 ไม่การจะการจะยกเอาถวายเฉพาะเป็นของสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกายเป็นที่พิศ
 ได้เห็นว่าจะเป็นทำให้เสียประโยชน์แผ่นดินไป
 193-0-61 เพื่อว่าในที่กำหนดไว้จะสร้างพระเจดีย์
 เนื้อที่เท่าใดพระเจดีย์แลชุกระซีรอบจะได้ตั้งลง
 ที่เท่าใดชุกระซีแทนพระพุทธรูปจะได้ตั้งลงที่เท่านั้น
 193-0-64 ก็ผู้จะได้อยู่ได้บริโภคนั้นต่อไปนั้น
 193-0-67 จะอยู่ในที่นี่ไม่ได้
 193-0-68 ใครมีศรัทธาจะปฏิบัติมัตการพระเจดีย์ ก็ลงมาปฏิบัติมนัสการเถิด
 193-0-69 ใครจะใคร่จําคิลภาวนาก็จงมาจําคิลภาวนาควรแก่ความเลื่อมใสเทอญ
 จะว่าวัดสำหรับพระสงฆ์ทั้งแผ่นดินไม่ได้
 193-0-70 จะผูกในบ้านก็ได้ที่ของใครก็ได้
 193-0-71 เพื่อจะให้เป็นที่นิมิตมหาพิทสิมา
 193-0-72 เพื่อจะให้เป็นที่สังเกตที่สวดสมณติในท่ามกลางรวม๑๐๐ต้นนี้
 193-0-73 เพื่อจะให้เป็นที่นิมิตในทิศทั้งแปด
 193-0-74 เพื่อจะได้สมมตสิมา
 204-0-5 จึงดำริหว่าจะได้ภาษาอันได้รับ
 205-0-6 แล้วหลิมารคิดจะให้ภิกษุพุทธบรรลัษแปรป่วนด้วยโลหะ
 205-0-8 หลิมารไม่ได้ของจะประทุษร้าย
 205-0-9 ในภัทรกัลปนี้เขมภิกษุจะได้เป็นพระพุทธรโคตมแล

- 207-0-2   คิดจะออกบรรพชา
 207-0-9   โชติบาลภิกษุจะได้เป็นพระพุทธรเจ้าทรงพระนามว่าพระโคตมแล
 209-0-2   เพื่อจะประภีติถวายทานแก่พระพุทธรวิสัยกับทั้งพระสงฆ์สาวกสามปี
 209-0-4   ในกัลป์ที่๔๑พระยาอตุลนาคราชนี้จะได้เป็นพระพุทธรเจ้า
 210-0-8   ในกัลป์ที่๓๑พระเจ้าอรินทรมจะได้เป็นพระพุทธรเจ้า
 211-0-8   ในกัลป์ที่๓๑พระสุทัตตภิกษุนี้จะได้ตรัสเป็นพระพุทธรเจ้า
 212-0-1   ภิกษุผู้จะถือปิงสุกุลพึงสมათานว่า
 212-0-2   ถ้าจะถืออย่างอุกฤษฐนั้นแถบผ้าป่าเข้ามาทำไตรจีวรก็ได้
 212-0-3   แลกองยากเข็ญควรจะทำ
 212-0-4   นำมาไว้แทบทั่วก็ควรจะทำไตรจีวรได้ฯ
 212-0-6   ก็ไม่ควรแก่ภิกษุจะพึงรับ
 213-0-4   จะสงนาคหาที่กำบังอายด้วยขุ่มน้ำ
 214-0-1   ภิกษุผู้จะถือปิ่นทาบาคิณดงค์
 214-0-3   เพื่อจะใส่บาตรก็รับโดยสมควรเสกขิยบัญญัติ
 214-0-6   ถ้าห้ามวันหลังไม่ควรจะอยู่
 215-0-3   เรือนนาเรือนหลังจะใส่ท่านไม่รับฯ
                  ทายกเรือนนั้นจะรับเอาบาตรไปก็ควรฯ
 215-0-5   เขาจะไปใส่บาตรในอารามก็ไม่ควรรับ
 216-0-5   มีผู้เฝ้าของมาเพิ่มให้ก็ควรรับฉันไปกว่าจะล้าเรثر
 217-0-5   ของที่อ่อนควรจะด้วยมีมือข้างหนึ่งได้ก็ควรฉันได้ฯ
 217-0-6   ของมืออยู่ในบาตรเท่าใด ก็ควรจะหักมือออกฉันได้เท่านั้นแลฯ
 219-0-5   เมื่ออยู่ป่าจะมาฟังธรรมจะเอาอะรุณขึ้นก็ควร
 221-0-5   ผิวว่าฝนตกในระหว่างทางจะเข้าอาไศรยร่มไม้ศาลาถาที่ต่างๆก็ควรแล
 222-0-2   ท่านจะได้ช่วย
 222-0-3   เมื่อจะไปนั้นถึงมัชฌิมะยามจึงไปเข้าปัจฉิมะยามฟังมาสู่อาวาส
 222-0-5   กลางคือจะได้ไปไม่มีความสดุ้งหวาดเสียว
 223-0-4   ที่จะไปแล้วก็ไปอยู่ตามลำดับพรรษาฯ
 225-1-18   จึงทรงพระราชดำริให้ใคร่สถาปนาขึ้นใหม่
 225-1-23   แลจะได้เป็นปัจจัยที่จะให้อุปัฏฐิตพบปะกันสืบไปเบื้องหน้า
 225-1-27   แลเป็นโอกาสอันดีที่จะได้ทรงสนองพระคุณ
 225-1-28   ซึ่งจะเป็นประโยชน์ความสุขแต่พระองค์ท่านในภพนี้แลภพหน้า
 225-1-29   จะทรงปฏิสังขรณ์พระอารามนี้เป็นแน่แล้ว
 225-1-32   จะได้บำเพ็ญพระกุศล

- ทรงรับ**จะ**ปฏิสังขรณ์พระอารามนี้ฯ
 225-3-7 ซึ่ง**จะ**ทำมหารมณลงพระอาราม และขยายพัทธสีมา
 225-3-10 มอบถวายให้ทรงจัดการมหารมณที่**จะ**ลงลงทั้งปวงทั่วไป
 225-3-13 ซึ่งนายช่างยัง**จะ**ทำหาดค่างไว้อันใดบ้าง
 225-4-32 ยังต้องเวียนวนอยู่ในสงสารศาคระ**จะ**แสดงจอบัติ
 225-4-37 กว่า**จะ**ได้ล่องพ้นเขตมฤตยูราช
 227-2-10 ไม่รู้ไม่เที่ยงธรรม **จะ**ถึงทัน ณ วันใด
 227-2-11 ธรรมดาสามัญมรรค **จะ**จำเอน**จะ**จำไป
 227-2-13 จอมภพทรงปรารถนา **จะ**ไว้ที่ระฤกวาง
 227-4-2 **จะ**ดำรงศฤษย์ที่ระฤกมี
 232-0-7 จนก่อนนา**จะ**สิ้นพระชนม์๗วัน
 233-0-2 อนุสสาวรีย์นี้ บิดามีฤทธิวิไล สฤติไว้**จะ**ไว้จิน คนานสุร
 233-0-5 อับติมี**จะ**มาดับ
 233-0-7 กระนั้นรู้ก็ยังหวัง **จะ**ให้ยับย่นตาย
 233-0-14 **จะ**เหลือแต่เสนหีใน อราพอบแผกผัน
 233-0-15 **จะ**ภุกรักกลไกโศก สติยไว้คณวัน
 236-0-1 เพื่อ**จะ**ได้เป็นที่ไหวที่บูชาแก่เทพดาแลมหาชนสัปรุขทั่วไปทั้ง๔ทิศ
 238-0-4 **จะ**ได้นำสัตว์ให้ข้ามวิภูลงสารให้ถึงอมตมหานิพพาน
 239-0-1 แลการซึ่งเป็นราชประเพณีอันควร**จะ**ยกมาทำในวันนี้ได้
 243-1-17 จึ่งทรงพระราชดำริ**จะ**สร้างท้องพระโรงขึ้นใหม่แทนท้องพระโรงฝ่ายบูรพทิศ
 243-2-11 การที่**จะ**สร้างพระที่นั่งอนันตสมาคมนี้
 244-0-12 แต่เห็น**จะ**คอนไปข้าง๑๒๗มากกว่า
 244-0-18 ไม่ควร**จะ**มีเวลาเสด็จออกมาประพาสเหมือนในชั้นต้นๆ
 245-0-3 ในทางที่**จะ**ทำนบารุงพระราชอาณาจักรให้สถิตยสถาพร
 245-0-15 ก็อาจ**จะ**ทรงสละเลงความสุขสำราญพระราชทานไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินได้
 245-0-18 **จะ**ได้ไม่หมายแต่ว่ามีใจมุ่ง
 245-0-19 แต่**จะ**ลิมมีศรีหอนได้
 245-0-18 **จัก**อ้างอันใด
 245-0-19 สิ่งซึ่ง**จะ**คิดกว่าแล้ว
 246-0-32 แลความทุกอัน**จัก**เกิดขึ้นในทุกคติอนัน
 247-0-7 แต่**จะ**ได้ถ่ายเดียว
 247-0-26 สมควรที่**จะ**ได้รับทรัพยากร
 247-0-41 กิการ**จะ**ปฏิบัติเจ้าด้วยสถานทั้ง๔บ้าง

- 247-0-45 ก็ควรจะอนุเคราะห์ลดหย่อนให้บ้าง
- 247-0-47 บอกทางที่จะดำเนินถึงที่มีอารมณ์อันดี
- 248-0-2 จักแสดงในบรมมัตถ์ด้วยสมณะแลวิปัสณา
- 248-0-3 สาธุชนจะพึงบำเพ็ญให้เกิด มี ขึ้นได้ด้วยภาวนาอันใด
- 248-0-13 ตัวจำจะต้องวิโยคพรัดพรากจากสัตว์
- 248-0-19 กลุบุตรผู้มีศรัทธาจะเจริญวิสนา
- 248-0-20 บัดนี้จะแสดงธรรมที่เป็นอารมณ์ของวิปัสณาแลวิธีที่จะเจริญวิปัสณานั้น
- 248-0-39 ก็คงจะติดสันดานต่อไปในเบื้องนำ
- 249-0-3 อยากจะให้ตนฤาผู้ที่เป็นที่รักของตนได้ความสุขอย่างเดียวกันนั้น
- 249-0-5 ผู้ที่ประพฤติจึงจะมีความสุข
- 249-0-6 ถึงความสุขจะเกิดขึ้นบ้างก็แต่สุขที่อย่างต่ำอย่างเลว
- 249-0-7 แลความสุขนั้นก็จะไม่คงอยู่ยาวเป็นไปนาน ภายหลังก็จะหายกลายกลับเป็นทุกข์ไปถ้าจะว่าโดยแท้แล้ว
- 249-0-11 ผู้ที่ประพฤติชั่วนั้นก็คงจะไม่ได้ความสุขเลย จะได้แต่ทุกข์ส่วนเดียวเป็นแท้
- 250-0-6 จะเป็นประโยชน์ความดีความเจริญแก่ตน
- 250-0-18 จึงจะเห็นโทษแห่งบาปอกุศลที่ตนกระทำ
- 251-0-3 เพราะมนุษย์มีวิสัยที่จะแสวงหาวิทยาความรู้เป็นที่พึงแก่ตนได้
- 251-0-4 สัตว์เดียรฉานไม่มีวิสัยที่จะแสวงหาวิทยาความรู้เป็นที่พึงแก่ตน
- 251-0-6 ก็แทบจะเอาตัวรอดไม่ได้
- 251-0-10 ผู้ที่เป็นมนุษย์ควรจะเรียนให้รู้วิทยาเป็นที่พึงแก่ตนไว้
- การจะเรียนให้รู้หนังสือแลเลขในภาษาของตนก่อน
- 251-0-11 จะได้ทราบเรื่องต่างๆแลวิทยาต่างๆโดยง่าย
- 251-0-13 อนึ่งพึงรู้จักสิ่งการจะทำแลไม่การจะทำ
- ทำสิ่งไรจะได้เดือดร้อน ณ ภายหน้า สิ่งนั้นไม่การจะทำ
- 251-0-14 ทำสิ่งไรจะไม่เดือดร้อน ณ ภายหน้า สิ่งนั้นการจะทำ
- พึงเว้นสิ่งไม่การจะทำนั้นเสีย ทำแต่สิ่งซึ่งการจะทำนั้น
- 251-0-15 อนึ่งพึงรู้ตนว่า จะต้องรับผลแห่งบุญเลบบาปที่ตนได้ทำไว้โดยแท้แล้ว
- 251-0-18 จะว่าแต่นามรูปเป็นตัวอย่าง
- 251-0-24 เป็นช่องที่จะเรียนวิทยาเป็นที่พึงแก่ตนได้
- 252-0-3 แต่จะว่าถูกต้องทีเดียวก็ว่าได้
- 252-0-6 จะว่าถูกต้องก็ว่าได้
- 252-0-7 จากเครื่องโสโครกที่จะทำสันดานให้เศร้าหมอง
- 253-0-7 ตังบุคคลกล่าวคำเท็จเพื่อจะส่อเสียดให้ผู้ที่ร่วมรักผิดใจกันเป็นต้น

253-0-8	เพราะจะทำให้ขาดความสามัคคีแก่กันและกัน
253-0-10	ผู้นั้นก็ จะ ละความชั่วประพฤติดแต่ความดี
253-0-12	ถึงผู้นั้น จะ เชื่อตามคำจริงนั้น
253-0-13	ถึง จะ มีประโยชน์ได้บ้าง
253-0-14	คำเท็จนั้นก็ จะ ไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้มันต่อไป คือ ผู้มัน จะ กลับทำความชั่วได้อีก
253-0-16	จะ พึงใช้ปัญญาใคร่ครวญตามเหตุผลที่ประกอบด้วยประโยชน์อย่างเดียว
253-0-17	จึง จะ ชอบ
253-0-18	ควร จะ เชื่อได้
253-0-19	ความเชื่อนั้น จะ ให้ผลเป็นทุกข์บ้างเป็นสุขบ้าง
253-0-20	ควรที่ผู้แสวงหาความสุข จะ ใคร่ครวญด้วยปัญญาว่า
253-0-21	ก็ จะ เป็นที่พึงแห่งความสุขในเบื้องหน้า
254-0-2	ควร จะ แสวงหาความจริง
254-0-10	เพราะไม่สามารถ จะ ห้ามได้จริง
254-0-22	ควร จะ ยินดีแล้วตั้งอยู่ในความจริงนี้ จะ พ้นจากทุกข์สิ้นได้จริง
255-0-2	ก็ไม่มีใครอยาก จะ ได้ยิน
255-0-3	ก็แต่ไม่มีใคร จะ มีใครคิดชวนชวนหาอุบายเพื่อจะกำจัดทุกข์
255-0-5	ความดับทุกข์ จะ พึงมีด้วยอุบายอย่างไรจึงมาหลงแสวงหาความสุขในกองทุกข์
255-0-7	เมื่อเป็นอย่างนี้ จะ ได้ความสุขมาแต่ไหน ข้า จะ ได้ความทุกข์ทวีมากขึ้นเสียอีก
255-0-8	จะ พึงศึกษาให้รู้จักที่เกิดของทุกข์แลเหตุแห่งทุกข์แลความดับทุกข์แลหาอุบายเครื่องดับทุกข์ให้ถ้วนแท้
255-0-10	จึง จะ ได้ความสุขดังความปราดถนา
255-0-20	กว่า จะ สิ้นความหวัง
255-0-23	จะ พึงศึกษาให้รู้ทั่วถึง
255-0-24	จึง จะ ประสบสุขอันไพบูรณ์ดังความประสงค์
	ซึ่ง จะ มาแสวงหาความสุขในกองทุกข์นั้น ไม่ได้เลยเป็นแน่
255-0-25	ข้า จะ ทวีทุกข์ให้เกิดมากขึ้นโดยแท้
255-0-25	ข้า จะ ทวีทุกข์ให้เกิดมากขึ้นโดยแท้
255-0-26	มาพยายามเถาคด้วยเล่ห์ด้วยประสงค์ จะ ให้หายกัน
256-0-2	แลคิด จะ หลบหนีความทุกข์ด้วยกันทุกคน
256-0-4	แต่สุขที่ยังไม่มาถึง จะ ไม่มาถึงตน
256-0-5	ที่มาถึงตนได้เสวยอยู่แล้วนั้น จะ เคลื่อนพ้นจากตนไปเสีย
256-0-6	แลสดุ้งใจคิด จะ หลบหนีทุกข์ที่ยังไม่ถึง
	ไม่อยากจะให้มาถึงตน

- 256-0-7 ที่มาถึงตนได้เสวยอยู่แล้วนั้น อยากจะให้สาบสูญพ้นจากตนไปเสียโดยเร็ว
- 256-0-12 ก็แต่เมื่อจะรวมความถือของประชมชนลง คงเปนสองอย่างเท่านั้น
- 256-0-16 เราจะได้ศขได้ทกขก็เพราะพระเจ้าบันดานให้ทั้งสิ้น
- 256-0-17 ผู้ที่ทาดิก็จะได้รับศขซึ่งเป็นผลของความดี
- 256-0-18 ผู้ที่ทำชั่วจะต้องรับทกขซึ่งเป็นผลของความชั่ว
- เราจะได้ศขได้ทกข ก็เพราะความประพฤติของตนเอง
- 256-0-20 จึงจะเป็นการดีการขอ
- 256-0-22 จะหยิบยกแบ่งปันให้ผู้อื่นบ้าง
- 256-0-24 การจะเคารพนับถือพระพทธเจ้า
- 256-0-25 จึงจะเป็นทางมาของความสุข และจะหลบหนีทกขได้จริงแล
- 257-0-2 มีความต้องการด้วยฝน จะให้ตกต้องตามฤดูกาล
- 257-0-3 คำสำหรับอธิฐานนั้นจะมีอยู่ในแผ่นอื่นต่อไป
- ด้วยอำนาจรัตนญาณภาพแลความสัตย์ของตนก็จะบันดานฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล
- 257-0-5 แต่นี้จะกล่าววิธิบูชาแลอธิฐานตามที่ได้ทำกันมา
- ถ้าวันที่จะอธิฐานเป็นวันอาทิตย์ใช้เครื่องสักการสิ่งละ๖
- 257-0-8 บุคคลผู้ที่จะมาตั้งสัตยาธิฐาน อาจจะทำเครื่องสักการได้ตามกำลังวันอย่างนี้ไซ้ร ก็เป็นการดี
- 257-0-9 ถ้าถาตนมีศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตน ไตรยมมาก จะบูชามากกว่านี้ก็ตามอัยยา ไสยของตน
- อนึ่งคนที่กำลังไม่อาจจะทำเครื่องสักการให้ครบตามกำลังวันได้
- จะมีแต่ดอกไม้อุปเทียนตามที่หาได้มาบูชาก็ควรตามขัดสน
- ถ้าบุคคลที่ยากไร้ไม่อาจจะทำเครื่องสักการมาได้ก็จงตั้งใจนมัสการโดยเคารพ
- 257-0-10 ก็จะเป็นบันให้สำเร็จความประสงค์บ้างในกาลบางคราว
- 257-0-12 ถ้าอาจสามารถจะอธิฐานด้วยคาถาบทใดบทหนึ่งให้ครบได้แล้วก็เป็นการดี
- ถ้าไม่อาจสามารถได้แล้วจะอธิฐานเพียงแต่จบเดียวก็ตามแต่อัยยา ไสยเกิด
- 257-0-14 ถ้าจะหาผู้ใดที่อ่านหนังสือสำหรับอธิฐานนี้ไม่ได้ ก็จงตั้งใจโดยเคารพในพระรัตน ไตรยม
- 257-0-15 ก็จะสามารถได้ตามความประสงค์บ้างในกาลบางคราว
- 258-0-17 การจะรับบูชาของสัตวโลกยัตริสร์ชอบโดยลำพังพระองค์แล้ว
- 259-0-5 เทพยดาองค์หนึ่งทูลว่าของรักซึ่งจะเสมอด้วยบุตรไม่มี
- สรีรยสิ่งซึ่งมนุษย์จะพึงถนอม
- 259-0-6 ซึ่งจะเสมอด้วยโคไม่มี
- แสงสว่างซึ่งจะเสมอด้วยพระอาทิตย์ไม่มี
- ของซึ่งจะเสมอด้วยตนไม่มี
- ทรัพย์สินสิ่งของซึ่งมนุษย์จะพึงถนอม
- 259-0-7 ซึ่งจะเสมอด้วยเข้าเปลือกไม่มี

- 278-0-3 จะหามิตรเหมือนเจ้าที่ไหนได้
 278-0-4 จะนั่งนอนยืนเดินไม่เห็นห่าง
 278-0-6 จะผิตอยู่แต่เพียงพูดไม่ได้
 278-0-10 เป็นคนจริงถ้าจะปราศซึ่งปรานี
 278-0-11 แทบจะม้วยชีวันสิ้นสังขาร จะหาเพื่อนเหมือนเจ้าที่ไหนมา
 278-0-13 ถึงจะมีหมาอื่นมาแทนที่ ก็กรีกเพื่อนนี้เป็นปฐุมที่ไหนเล่าจะสนิทและซิมซม
 278-0-14 ที่ไหนเล่าจะนิยมเท่าเพื่อนรักถึงแม้จะไม่มืรูปนี้ไว้
 280-0-8 มาทรงปรารภพร้อมกันว่าสมควรจะทรงบำเพ็ญพระกุศลพิเศษอีกส่วน๑
 280-0-9 เมื่อทรงพระปรารภหากันว่าจะควรสร้างสิ่งใด ซึ่งจะเป้นประโยชน์แก่สยามราชอาณาจักร
 280-0-13 ถ้าพร้อมกันทรงบริจาคทรัพย์สร้างโรงพยาบาลสภากาชาดขึ้น
 ก็จะเป็นการพระกุศลอันประกอบด้วยถาวรประโยชน์
 280-0-29 โรงพยาบาลสภากาชาดซึ่งจะสร้างขึ้นเฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระบรมชนกนาถนี้
 280-0-33 ถ้าและจะเป็นประโยชน์อุปการให้การ โรงพยาบาลนี้สำเร็จได้ด้วยประการใด
 ก็เต็มพระราชหฤทัยที่จะให้ใช้เงินนั้นได้ด้วย
 280-0-41 ถ้าข้อใดๆอาจจะปฏิบัติตามได้ให้เป้นเยี่ยงอย่างในสกุลวงศ์ของตณกิติ
 หรือเพียงแต่จะอนุโลมตามคณานุรูปได้เฉพาะตณกิติ
 281-0-15 ควรแต่จะมุ่งหมาย
 282-0-2 เดิมคงจะมีหนังสือเรื่องอะไรจากแผ่นศิลาติดไว้
 282-0-5 จึงทรงตั้งปณิธานด้วยกันว่า จะหาศิลาจากถุโคลงนั้นมาติดไว้อย่างเดิม
 282-0-27 จักกันอันตรายแก่
 283-0-31 ออกประกาศเรียกคนอาสาที่จะไปงานพระราชสงคราม ณ ทวีปยุโรป
 『石碑文集第7卷』
 288-3-21 เมื่อจักได้ด...
 290-1-11 จักเกิดแห่งใดแห่งหนึ่งก็ดี
 291-1-7 จึงจักเข้ามาบวชในศาสนาพระพุทธเป็นเจ้าได้แปดพรรษา
 291-1-21 เมื่อจักถึงให้ช่วยเนื้อ มีดินช่วยตืนมือ
 291-1-31 ก็จักได้ดุดังใจปรารถนาแล้ว
 297-0-2 จะรู้ปรานี
 297-0-20 เมื่อจักเกิด
 301-1-5 จะตั้งแต่อาทิ
 301-1-13 จึงจะพลเกิดมาได้สิบสามปี
 301-1-15 ทั้งมหาเทวีผู้แม่จึงจะได้ราชาภิเษกเอกจุฬา
 301-1-23 อันพระราชแม่ลูกไซ้จะใคร่แทนคุณปุน

- 301-2-3   **จึงจะ**ให้มาเสวยสมบัติพิพัฒสถาน
 301-2-8   **บ่งอันจะ**ประวิงลิลจายโพระ
 301-2-9   **จะ**ห่วยหน้ายังสวรค์ดากลาย
 301-2-14   **จึงจะ**ให้ไปถามซื้อที่แห่งเจ้ามหาราช มหาเทวี
 301-2-18   **จึงจะ**หลั่งน้ำสุ่เหนือทกตกแผ่นดิน
 301-2-20   **จึงจะ**อบประภาสให้นาแก่พระสุวรรณวิหาร
 301-2-23   **ผิจะ**เข้าเป็นค่า ว่าได้๔๖๘ ๖๐๐๐ แล
 301-3-1   **แม้จะ**นับหมากไซร์ ได้หมื่นล้ำค่า
 301-3-2   **จะ**นับจะ(จับ)บ้าน ไซร์ได้๑๘๗บ้าน
 301-3-3   **ผิจะ**นับเรินว่าไซร์ได้๒๔๖เริน
 301-3-5   **ผิจะ**นับลูกวัดไซร์ได้๔๒
 301-3-10   **แม้**คนตนใด**จะ**ใครรู้ว้างนี้
 301-3-17   **ผิจะ**ถวิลด้วยปีไท ไซร์ปีรวงเหมา เข้ามาในเดิน๑๑ออก๖กว่าวันจันทร์
 301-3-20   **แม้จะ**นับศาสนาอันพันไปได้๑๙๔๔ปี
 301-3-22   **แม้จะ**กล่าวศาสนา
 304-2-15   เพื่อ**จัก**ให้ได้บุญแก่ชาวเจ้าทั้งหลายอันได้เข้ามาเสวยพระราชสมบัติในเมืองนี้
 305-2-8   **จึงจะ**เข้าไปบวชในสำนักเจ้าธรรมกัมภีร์อีกโสด
 305-2-12   **จึงจะ**ถามพระยาสิริทิมา
 305-2-13   **จึงจะ**ให้ดูกฎหมายทั้งหลาย **จึงจะ**เอาหินมาเป็นนิมิตในทิศทั้งแปดแห่ง
 305-2-26   **จึงจัก**กล่าวแก่พระยาศรีสิทธรรมราชจุฬามณีด้วย
 305-2-32   **จึงจัก**ให้...ในห้องทองพระเจดีย์ที่**จัก**ใส่ธาตุพระเป็นเจ้านี้
 305-4-4   **การอันจะ**จุธาตพระเป็นเจ้าตนผู้เหงากษัตรา
 305-4-10   เมื่อประดิษฐานธาตพระเป็นเจ้าดังนี้**แลจัก**แปรคืนหิลเส้าด้วยพระเจดีย์
 305-4-14   **แล**มีใจขึ้นในศาสนา **จึงจัก**นำปากท่อเฮดงาม
 305-4-30   **กูจะ**ได้สร้างสมภาร
 305-4-34   อัน**นี้จัก**กล่าวคำปารธนาแห่งพระยาศรีสิทธรรมราชจุฬามณี
 305-4-35   อัน**จัก**ตรัสสัพพัญญูเป็นพระพุทธ
 306-1-12   อันเป็นสังฆนายกะผ้าขาว**จะ**ใครหื้อวัดพระเป็นเจ้ามันคง
 308-0-8   **จัก**เลิกศาสนาพระเจ้ามิได้ไว้เป็นสาธารณโดย
 318-1-8   **กุข่าจัก**ใส่อักษรอันประวรไหว
 318-1-18   ก็เพื่อ**จัก**ให้ศาสนาพระเป็นเจ้ามันคงอยู่
 318-1-29   ...งามหนักหนา**การ**เกิด**จะ**เล็งดูแลให้ใจใส
 318-2-5   เพื่อ**จัก**ให้อารามพระเป็นเจ้าอยู่เสถียรตาย

- 318-2-7   เพื่อจักให้รักษารามเพื่อจักให้เป็นของบูชาแก่พระเป็นเจ้า
 318-2-27   จักได้เป็นพระพรตคนหนึ่ง
 318-2-30   ...ธเป็นเจ้าในกาลจักมกาย...

3. おわりに

タイ語の非現実モダリティマーカ― จะ の文法化について、本稿を基礎資料として、これから詳しく考察していこうと思う。通時的なディスコース資料（過去の実際の言語使用）を分析することによって、それぞれの時期にそれぞれの意味変化を促した統語的・意味的環境がはっきりするのではないかと期待する。その結果、歴史的な意味変化の流れをある程度具体的に辿ることができ、タイ語動詞の文法化（歴史的意味変化）全般に適用し得る何らかの原理・原則を発見することができればいいと思う。今後、こうしたタイ語動詞の文法化に関する事例研究を積み上げていくことで、言語類型論の志向性を持った文法化理論の発展に寄与することができれば嬉しいことである。

参考文献

- Bybee, Joan L., William Pagliuca, and Revere D. Perkins. 1991. Back to the future. In Traugott, Elizabeth Closs and Bernd Heine (eds.) *Approaches to Grammaticalization*, Vol.2, 17-58. Amsterdam: John Benjamins.
- Bybee, Joan, Revere Perkins, and William Pagliuca. 1994. *The Evolution of Grammar: Tense, Aspect, and Modality in the Languages of the World*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Chung, Sandra and Alan Timberlake. 1985. Tense, aspect, and mood. In Shopen, Timothy (ed.) *Language Typology and Syntactic Description, Vol. III: Grammatical Categories and the Lexicon*, 202-258. Cambridge: Cambridge University Press.
- Diller, Anthony V. N. 1988. Thai syntax and “national grammar”. *Language Science* 10.2, 273-312.
- Diller, Anthony V. N. 2001. Grammaticalization and Tai syntactic change. In Tingsabhadh, M.R. Kalaya and Arthur S. Abramson (eds.) *Essays in Tai Linguistics*, 139-175. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

- Givón, Talmy. 1982. Evidentiality and epistemic space. *Studies in Language* 6.1, 23-49.
- Givón, Talmy. 1994. Irrealis and the subjunctive. *Studies in Language* 18.2, 265-337.
- Johnson, Marion R. 1981. A unified temporal theory of tense and aspect. In Tedeschi, Philip, J. and Annie Zeanen (eds.) *Syntax and Semantics, Vol.14: Tense and Aspect*, 145-175. New York: Academic Press.
- Lyons, John. 1977. *Semantics*, Vol.2. Cambridge: Cambridge University Press.
- 尾上圭介. 1999. 「文の構造と “主観的” 意味—日本語の文の主観性をめぐって・その 2」『月刊日本語』 28.1, 95-105.

資料

- The Prime Minister's Office, Thailand. 1924/1978. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑ **prachum silaacaaruik phâak thii nueng** (石碑文集第 1 卷). Bangkok: The Prime Minister's Office.
- The Prime Minister's Office, Thailand. 1965. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๓ **prachum silaacaaruik phâak thii sâam** (石碑文集第 3 卷). Bangkok: The Prime Minister's Office.
- The Prime Minister's Office, Thailand. 1970. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๔ **prachum silaacaaruik phâak thii sii** (石碑文集第 4 卷). Bangkok: The Prime Minister's Office.
- The Prime Minister's Office, Thailand. 1972. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๕ **prachum silaacaaruik phâak thii hâa** (石碑文集第 5 卷). Bangkok: The Prime Minister's Office.
- The Prime Minister's Office, Thailand. 1974. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๖ ตอนที่ ๑ **prachum silaacaaruik phâak thii hòk woen thii nueng** (石碑文集第 6 卷第 1 号). Bangkok: The Prime Minister's Office.
- The Prime Minister's Office, Thailand. 1974. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๖ ตอนที่ ๒ **prachum silaacaaruik phâak thii hòk woen thii sǎwng** (石碑文集第 6 卷第 2 号). Bangkok: The Prime Minister's Office.
- The Prime Minister's Office, Thailand. 1991. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๗ **prachum silaacaaruik phâak thii cèt** (石碑文集第 7 卷). Bangkok: The Prime Minister's Office.